

Konservering av prästhem

av

Gösta Bucht.

I äldre tider funnos icke såsom nu änke- och pupillkassor, genom vilka avlidna tjänstemäns efterlämnade familjer erhålla ett fastställt om ock knappt tillmätt årligt understöd. De hjälpmedel, genom vilka existensmöjligheter bereddades åt änkor och barn till avlidna tjänstemän, voro av annan art. I fråga om änkor efter prästmän inom Härnösands stift funnos redan på den tid, från vilken efterföljande skildringar äro hämtade, vissa av de försörjningsmedel, som ännu i dag användas. Genom ett brev av drottning Kristina år 1653 anslogs hela den behållna kronotjonen från Vibyggerå åt fattiga prästänkor, och likaledes under 1600-talet bestämdes, att från stiftets kyrkor vissa bidrag skulle utgå till detta ändamål. Båda dessa anslag utgå ännu i dag. En institution, som likaledes alltjämt äger bestånd, är nådåret, d. v. s. sterbhusets rätt att icke endast behålla inkomsterna av tjänsten från dödsfallet till nästkommande första maj utan även ytterligare ett helt år mot skyldighet att avlöna den person, som sköter tjänsten.

Då emellertid inga bestämda änke- och pupillpensioner förekommo, blev de efterlevandes ställning mycket prekär, i all synnerhet om många små barn funnos i familjen. Det är därför helt naturligt, att man tog sin tillflykt till verksammare hjälpmedel. Och den mest effektiva metoden var, att prästänkan åter insattes i samma ekonomiska och sociala ställning som förut genom att hon blev gift med sin avlidne mans efterträdare. Detta kallades konservering. Denna kunde även tillgå på det sättet, att efterträdaren gifte sig med en av företrädarens döttrar och åtog sig att försörja hennes moder och syskon.

Otaliga äro de fall, då prästänkor på detta sätt blivt — för att använda tidens språk — konserverade, och stiftsmyndigheterna, som kände ett moraliskt ansvar för prästfamiljernas försörjning, uppmunttrade kraftigt detta förfaringssätt. För vår tid med dess personliga syn på kärlek och äktenskap ter sig konserveringen såsom något stötande. Den får lätt en bismak av att man betraktade den avlidnes familj såsom ett slags inventarium i prästgården, vilket efterträdaren skulle övertaga. Äldre tiders människor torde ha sett saken på väsentligen annat sätt, För dem var äktenskapet vida mer än för oss en ekonomisk institution. Konserveringen torde även av änkorna själva i regel ha betraktats såsom en stor fördel, ett privilegium på att få förbli i samma ekonomiska ställning som före den förste mannens död.

Det är emellertid givet, att den rent personliga synen på äktenskapet ofta kunde komma i konflikt med den ekonomiska och ge upphov till förvecklingar. Vi skola i det följande återge tre berättelser om konservering från Härnösands stift under senare delen av 1600- och förra delen av 1700-talet. Blott i ett av fallen blev konserveringen verklighet; i de båda andra misslyckades den av olika anledningar. De tre berättelserna äro små romaner ur verkligheten, vilka ge oss inblickar i gångna tiders liv och tänkesätt.

I.

Den första berättelsen visar oss, huru Härnösands domkapitel avsiktligt sammanför två personer, som kapitlet anser passa för varandra såsom äkta makar.

Domkapitlets protokoll för den 28 november 1661 innehåller följande ¹⁾:

”Then 28 Novemb. Närwarandhe Hans Ehrewyrd:t Hr Superintendenten och samptlighe Dnis Consistorialibus Dn. Petro Nenzelio, Dn. Olao Lidman, Mag. Joh. Vibonio, M. Georgio Elingio, M. Christierno Bozæo, Dn. Johanne Hernodio, M. Nicolao Sternelio. Förestälte under teliberation (överläggning) hans Ehrewyrdig:t Hr Superintendenten, Om dett icke wore itt Christeligit och wäl förswar-

Inom parentes anigves översättningen av några latinska ord.

ligt werck, det man kundhe wara Enckian uthi Indaal behiälpeligh til att blifwa besittianthe widh pastoratet, alldenstundh hennes Sahl. man, Hr Joan Petri Ang. icke allenast genom een långsam och träghen tjänst widh Scholan uthi Pitheå i 18 åhr haf:r giort sigh meriteradan till itt fast bättre pastorat än som Indaal är; men lijk-wäl såsom een uthtrötter man widh Scholæ tiensten då Indaal gerna accepterade. Sedhan när han ther til komma skulle, haf:r Gud behagat hasta med honom af denna Jemmerdalen genom then timmeliga dödhen. Hwar igenom hans efterlemnadhe hustro och barn sittaa icke allenast uthi stoor skuldh, som skedd är för Spanmåhl ifrån den tijdhen the pastoratet tilträdha skulle, i dhet stoor misswext under den tijdhen sigh inkastat haf:r; uthan äre och der till medh så älendighe, att dhe icke den ringesta hydda hafwa, till att lutha sitt huffwdh under der the uthur Prästegårdhen booflyttia skole.

Dni Consistoriales samptelige förmeena inghen betänchter man skal kunna retzlighen ther til neeka; ty hålla the före att thet bådhe billigt och Christeligt är, gerna huar för sigh önskandes, att så skeep måtte, och någhon godher man uthsees kundhe, som wore bequem, bådhe till att trädha till pastoratet, som och aff det gemöthe och qualiteter, att man hadhe förhopningh, det relictä (änkan) måtte fåå behagelige tanckar till, och han til henne.

Hr Lidman nampngifwer förslagzwijs Hr Johan Clemmetzson, som någon tijdh haf:r tiänt här widh Scholan, och dess föruthan ny-ligast låtit sigh på een tijdh bruka undher Militiæ Staten.

R:tiss. Præsul (superintendenten) kan wäl detta förslaget icke stoort ogilla, doch håller Hans Ehrewyrd:t före, att der om framdeles någhot bättre betänckianthe företaghas kan. Allenast att här är denna gången godt funnit thet förre, nembl. att Enckian med sijne små fadherlöse barn måtte så försees, thet hon blifwer widh pastoratet besittiandes. Icke desto mindre medan bete Hr Johan nu lediger är, må han uppå hennes Nådeåhr reesa dijt att uppehålla Gudtienst, efter som Församlingen begärat haf:r at bekomma een prästman, som thet göra må, thill hwilkens aflöningh the och 40 Tr på sin sijdha tillbudha. Och imedlertijdh förwente han hwad som Gudh kan them på bådhe sijdhor skiutha i hoghen".

Av Tunæus' herdaminne inhämtas, att domkapitlets avsikt fullständigt lyckades.

Den avlidne kyrkoherden i Indal hette Jonas Petri Kexlerus och härstammade från Kexed i Vibyggerå; därav kommer beteckningen Ang. = Angermaunus = ångermanlänning i domkapitlets protokoll. Hustrun hette Eva Berg. Av deras söner blev en kyrkoherde i Skön och en kyrkoherde i Rödön; de ändrade faderns namn till Keslerus. Nådårspredikanten hette Johannes Clementis Thelaus och var född av borgarefolk i Härnösand 1629. Hans befattning med krigsmakten bestod däruti, att han var bataljonspredikant i Medelpad. Det "gemöthe" och de "qualiteter", som utmärkte honom och som domkapitlet ansåg skola göra ett så gynnsamt intryck på änkan, voro alldeles i stil med den svenska storhetstidens krigiska läggning. I de verser, som Topelius skrivit till Finska rytteriets marsch, förekomma bl. a. följande ord: "Vi vattnade i Nevans bad vår frustande häst, han sam över Weichseln så glatt som till fest." Såsom en illustration härtill verkar Tunæus' berättelse om Thelaus: "Han säges varit en stor og starker man, samt ther hos modig og tiltagsen, så at han efter återkomsten ifrån et Compagnie möte i Södra delen af landet om sommaren, utan at betjena sig af färja eller Roddare, satte an med hästen öfver Indals elf, og lät honom simma med sig öfver." Thelans blev kyrkoherde efter Kexlerus och tjänstgjorde i denna egenskap till sin död år 1695. Tunæus prisar honom för att ha hållit en mycket god ordning i kyrkan och församlingen. I äktenskapet med Eva Berg hade han två söner, vilka sammansatte faderns och moderns namn och kallade sig Thelberg. Den ene blev kyrkoherde i Indal, den andre komminister i Skellefteå. Den bekanta prästsläkten Thelberg leder sålunda sitt ursprung från ett av Härnösands domkapitel arrangerat äktenskap.

Så långt är ju denna historia en alltigenom tilltalande roman om huru den omtänksamma stiftsstyrelsen skickar den unge hurtige bataljonspredikanten till den stackars nödställda änkan för att bli hennes andre man och hjälpare ur nöden. Och det vore mycket frestande att stanna härvid och underlåta att störa det goda intrycket. Så får dock icke ske i en historisk framställning. I sanningens intresse måste omtalas, att en svart slagskugga vilar över den ljusa tavlan. Den konserverade änkan Eva Berg har fått ett ohyggligt eftermäle hos Tunæus. Hon kallas gudlös, samvetslös, mordisk och djävulsk, ty Tunæus är fullt övertygad om sanningsenligheten av en

berättelse om att hon med gift tagit avdaga en son till sin förste man. Hon bekände emellertid aldrig detta och fick sålunda icke "något straff therföre i tiden". Av berättelsen framgår ej klart, om denne son var hennes eget barn, och Tunæus meddelar icke heller några detaljer i övrigt i denna sak.

II.

I äldre tider var Borgsjö socken i regel annexförsamling under Torp. Erik Zachrisson Dalin, som år 1706 blev komminister i Borgsjö, var född i Kittjärn i Säbrå. Han hade år 1701 blivit gift med Christina Fougth, dotter till en guldsmed i Härnösand. Långfredagen 1720 förrättade han gudstjänst i Borgsjö kyrka och skulle sedan åka hem över sjöns is. Då körde han ned i djupet och drunknade.

Frågan om återbesättande av komministertjänsten behandlades av domkapitlet den 9 maj 1720. § 4 i protokollet för denna dag har följande lydelse:

"Inkom Dn. Gulicius Boreen som förr sig hafwer åthskilligas bref och recommendationer til succession effter capellanen Sal. Hr Erich Dahlin i Borgsjö under wilkor at han skulle conservera sterbhuset, hwar om han nu blef tilfrågat om han wille ächta änekian? hwar til han aldeles nekade, uthan der emot lofwade sig wilja taga dottren til ächta, och således ej allenast gå modren tilhanda som en lydlig son, uthan och henne understödja i all giörlig måhl.

Resol. Såsom Dn. Boreen, hwilken, ändoch han intet wil taga änekian, uthan dottren til ächta, och således som en lydlig Son understödja modren i all giörlig måhl. hwilket alt berättas högwördige Hr Biskopen; altså bewilja för sin dehl Consistoriales honom lägenheten, allenast han blifwer fast der uti, at han tager dottren."

I Borgsjö hade efter Dalins död tjänstgjort en finsk präst vid namn Jacob Sipelius, vilken flytt från Finland för ryssarnas härjningar. Denne uppsade den 21 juni sin plats, och den 9 juli blev Borén förordnad i hans ställe till vice komminister i Borgsjö.

Gulik Eriksson Borén var själv född i Borgsjö, nämligen i byn Gubbyn år 1692; hans fader var bonden Erik Guliksson. Då Borén mottog domkapitlets kallelse till Borgsjö, var han pastorsadjunkt i Rödön. I Borgsjö tjänstgjorde han såsom vice komminister, till dess

änkans nådår 1 maj 1721 utgick, och sedan skulle han tillträda platsen såsom ordinarie innehavare.

Den 20 december 1720 förordnades Borén och en annan person av häradsrätten i Torp till målsmän för Dalins omyndiga barn. Borén blev därigenom förmyndare jämväl för den flicka, som han förbundit sig att taga till hustru. Huru frågan om detta äktenskap sedan utvecklade sig, är ej fullt klart, ty de berättelser, som föreligga från olika håll, ställa förloppet i ganska olika belysning. Äldst är ett intyg, som en person i Torp på begäran av Borén utfärdade den 16 maj 1721. Däri skildras, vad som tilldrog sig i änkefru Dalins bostad annandag jul 1720. Vi få här se, huru ett frieri med åtföljande korg kunde taga sig ut i ett norrländskt prästhem för 200 år sedan.

”Uppå begiäran till rätt rättmätigt Attestatum, lembnas Wördige och Wällärdde Cappellanen Hr Gulich Boreen, att något lijdit på afftonen d. 26 Decembris 1720, begiärade af mig Hr Gulich att iag i egen Perszon honom ett lijtet stycke skiutzsa Skulle Emot redbar betalling för desz Skiutz, då han allenast reste till Backen, derest Sahl. Hr Dahlins effterlåtne änckia M. Kristina Fougt med sina K. Barn, hade sitt huusrumb och härbärke, då wij inkommo, talte Wäll Hr Gulich med Modren Myckit höfligen, begiärande hannes dotter Jungfru Catharina Dahlin till ächta, och War då dottren intet tillstädes, vthan Modren frågade Hr Gulich till, huru myckit han hånne till ett Wijst Qwantum för sig och sina barn aff lönen Wille Skrijfteln effterlåtth, då Hr Gulich fullan hånne swarade, desse orden i all höfligheet, iag Will fullan effter förmågo, K. Moder vplåtth af min löön, hielp och Vnderstöd, så myckit, iag någonsin kan effterlåtth, Men Wijst något förskrijfwa, iag intet kan; då Hr Gulich gick vth och söckte igen Jungfru Catharina, Nähr dee då inkommo, tog han hånne, i fambnen, Men hon Wände sina ögon bårt, och Wille honom eensze icke påsee, då Hr Gulich hånne ytterligare tillfrågade, om hoon ingen kiärleek hade till sig, och behagade blifwa hans ächta kiäresta; då Catharina noga snöpeligen Swarade, förbanna mig om iag någon kiärleek till Eeder hafwer, och hon gick ifrån honom, då Hr Gulich effter Många Intregier, och Mustiga ordz af dem åhörande Tog sitt höfliga afträde, biudande fara Wäll,

och mig straxt följdde tillbaka, dett medh Egen handz Vnderskrijfft betygar. Torpp och Wiszlandh d. 16 Majj 1721.

Per Gulickson i Wisland."

Tilläggas bör, att dotterns svar, som för våra öron låter som en vulgär svordom, säkerligen icke hade en sådan betydelse utan bör uppfattas såsom ett högtidligt betydande, ungefär såsom "jag svär vid min själs salighet".

I maj 1721 synes Borén under användande av ovan återgivna intyg ha instämt änkefru Dalin inför domkapitlet, ty hon skriver i augusti samma år, att han "hade mig förleden Pinges tijd till Hernösand att i Consistorio blifwa åttskilde, det han ey lätt komme till Sluth". Denna härnösandsresa blev emellertid ett mycket svårartat äventyr för den stackars kvinnan, ty just vid pingsten 1721 var det som rysarna förhärjade Härnösand med omnejd. Christina Dalin höll på att falla i deras våld, ty hon säger till domkapitlet, att hon "så när måstit stadna i gryma fijendens händer, och af edre Wägar måstit lembna ifrån mig min Sohns böcker och kläder fijenden till Roof, och nästan i Skogen, af Waanmächtigheet, hunger och rädzla måstit döder blifwa."

Den 3 augusti 1721 avlåter fru Dalin två skrivelser med ungefär samma innehåll, den ena till biskop Georg Vallin, den andra till domkapitlets övriga medlemmar. Nu är situationen alldeles omkastad mot förut. Borén vill icke ingå äktenskap med Catharina Dalin, men hennes moder påyrkar, att förbindelsen skall komma till stånd.

Såsom prov på den svassande artighet, som kunde förekomma i ett brev från en prästfru till en biskop vid denna tid må anföras överskrift och avslutning i brevet till Vallin. Överskriften lyder: "Hög-Ehrwyrdige och Högwällärdde Herre, Doctor och Bijskop fromgunstigaste fader i Christo!!!". Slutet har följande utseende: "Troo-hiertinnerligast befallande HögEhrwyrdige och Högwällärdde Hr Doctoren och Bijskopen vnder Gudz nådiga beskydd!!! förblifwandes skylldigast städzse HögEhrwyrdige och Högwällärdde Hr Doctorens och Bijskopens Tienstödmiuk- och demödigste Tienarina Christina Foug(dt)" (de sista bokstäverna äro bortrivna).

Hennes framställning av Boréns förfarande i giftermålsaffären är följande. Sedan Borén fått fullmakt å tjänsten "Trolåfwar han min dätter i Eensligheet, Tagande sig Labans ord till läns, säijande, min

kiäresta, här hafwen i Troolåfningz Ring, mitt och Edert Nampn ingriflat uthi af mig sielf, iag ähr Eder förmyndare lagl. Constituerader och Siälsörjare, försäkrande denna Troolåfningen då Skiee i den stoore allwettande Gudens åsyn." Här må inskjutas anmärkningen, att detta måhända skedde mellan 20 och 26 december 1720. Sedan sökte Borén enligt fru Dalins uppgift att med sina beaktas hjälp göra förlovningen om intet, "och der till min dotter för Een annan oskyldigdt förolämpade, tagande sig skiähl och tillfälle der af att min dotter, dag och Rådtrum till Wigslens betänckiande begiära månde, sampt att högsta Sorgen då kunde öfvergå, Effter hon då som swärast och diupast påstod". Vidare klagar fru Dalin öfver Boréns uppträdande vid deras ekonomiska mellanhavanden. Hon påyrkar nu, att Borén, om han ej godvilligt fullbordar äktenskapet, måtte kallas inför domkapitlet för att stå henne och dottern till svars för "denne handelen" och den skymf han utsatt dottern för m. m.

Såsom bilaga medföljer ett den 30 juli i Torps sockenstuga daterat intyg, som lämnats "Christina Fougdt och Jungfru Catharina Dahlin till Wittnesbörd." Härav framgår, att även Torps sockenstämma blivvit inblandad i konserveringsfrågan. Intyget innehåller två punkter, av vilka den första har följande lydelse: "Att wid Ehrewyrdige Hr Kyrekioherdens förfrågan till allmogen, om denn Sampteligen war williogt att af HögEhrwyrdige Biskopen, Skulle begiäras tjänlig Man, till måg, som Sal. Dahlins Sterbhuset upprätta skulle, för dess Swära fall och många små barn; det alle Samptel:n ropade ja och önskade skiee skulle, och ännu wijdare påstå för Små barnen." I den andra punkten heter det: "Tillfrågades allmogen, om någon wijste eller af hörddt, det Jungfru Catharina Dahlin, hafft något giöra med giifftermåhl eller Courtasie, på edt eller annat sätt till att säija med Hr Lieut:nt Jacob Hoffreen". Något dylikt förklarade sig de närvarande aldrig ha hört. Intyget är "å Samptlige allmogens Wägnar" undertecknat av sju nämndemän och en länsman.

I domkapitlets protokoll för år 1721 finnes ingenting om tvisten mellan Gulik Borén och Christina Fougdt. Om saken verkligen kom till behandling inför domkapitlet, så torde det ha skett enskilt inför kapitlets medlemmar.

Slutet blev i varje fall, att intet äktenskap kom till stånd mellan Gulik Borén och Catharina Dalin. Borén gifte sig i stället samma

år med en annan person, nämligen komministersdottern Sara Hornæa från Ullånger. Han tjänstgjorde sedan till sin död år 1769 såsom komminister i Borgsjö. Tunæus, som var samtida med Borén, prisar honom för hans "vakkra uppförande i ämbetet" och omtalar, att han även varit "inventicus og en stor Mechanicus". Hans äktenskap var barnlöst, och behållningen i boet testamenterades till ett stipendium. Detta är det äldsta av dem, som stå under Härnösands domkapitels förvaltning, det kallas det Gulikska stipendiet och är anslaget till understöd åt "en av Medelpads i Uppsala studerande ungdom".

Om familjen Dalins senare öden känner författaren till denna uppsats intet annat, än att en son i familjen, studenten Johannes Dalin, omkom liksom fadern genom drunkning. Då den unge Dalin år 1728 var på väg till Uppsala för att börja sitt andra studieår och i Stockholms hamn skulle hoppa från ett fartyg till ett annat, föll han mellan dem och drunknade.

Berättelsen om försöket att konservera det Dalinska sterbhuset visar, vilka tråkiga förvecklingar ett ingripande av domkapitlet i en sådan fråga kunde medföra. Det gör ett befriande intryck, när man erfar, att alltsammans gick om intet. Men om också huvudintrycket av affären blir frånstötande, har den ansetts värd att relateras på grund av de intressanta inblickar den ger i en gången tids åskådningssätt, som i så mycket är olikt vår tids uppfattning.

III.

Till prästeståndet hörde i gamla tider även lärarne vid gymnasier och skolor, och även beträffande deras änkor tillämpades konserveringsprincipen. Ett lustigt exempel på till vilka konsekvenser detta kunde leda ha vi från Härnösands gymnasium på 1730-talet. Berättelsen rymmer intet tragiskt moment utan är endast en godmodig komedi om en ståndaktig änka och en ihärdig men försmädd friare ¹⁾.

År 1737 voro samtidigt tre lektorat och konsistorienotariebefattningen ledigförklarade i Härnösand. En av tjänsterna var ledig efter lektorn i matematik Ericus Olai Walanger, vilken avled den 7 maj

¹⁾ Huvuddragen av denna historia ha redan tidigare publicerats, nämligen av O. Norberg i hans arbete om Härnösands gymnasii historia, sid. 118—121.

1735, efterlämnande hustru och tre små omyndiga barn.. Änkan hette Margareta Juliana Westman och var dotter till Olov Westman, kronobefallningsman i norra Ängermanland. Till de lediga tjänsterna anmäla sig nu en lång rad av sökande. En bland dem är regementspastorn vid Jämtlands regemente Peter Staaff, vilken under fyra år varit docent vid Uppsala universitet. Han tyckes icke anse sig vara någon persona grata hos domkapitlet, ty han anslår redan i ansökningsen en ganska hotfull ton och säger, att mot hans förmodan någon medsökande, som vore yngre i fråga om studentår och doktorsgrad, skulle bliva föredragen framför honom, så begär han protokollsutdrag med angivande av de skäl, som föranlett domkapitlet härtill. En annan av de sökande är magister Olaus Plantin, vilken i sin ansökan erbjuder sig att konservera avlidne lektorn Walangers änka.

Vid tillsättandet av tjänsterna får Plantin matematiklektoratet. Domkapitlet säger sig finna "billigt, at under wilkor af förberörde conservation honom på thenna beställning, wid thesz ankomst i orten, fullmacht lemna".

Plantin var född år 1701, hade studerat vid Uppsala universitet i 14 års tid, blivit promovrad därstädes 1731 och under de två sista åren vistats vid utländska universitet såsom innehavare av Stieglers resestipendium. I Wittenberg hade han låtit trycka en traktat med titeln "Hellas sub Arcto" rörande svenska forskares arbeten i fråga om det grekiska språket. Hans ansökan till matematiklektoratet var av-sänd från denna ort. Från utlandet friade han alltså på en gång till lektoratet och till änkefru Walanger.

Det förra lyckades ju ganska bra. Vid sin hemkomst på hösten 1737 fick han genast taga itu med undervisningen, vilken såsom vanligt började omkring den 1 oktober. Fullmakten kunde emellertid på grund av domkapitlets beslut icke utfärdas för honom, förrän konserveringsfrågan blivit ordnad.

Den 23 november infinner sig Plantin i domkapitlet och frågar, vilka skäl domkapitlet hade till att alltjämt innehålla hans fullmakt. Han omtalar, att han med all flit strävat att bringa konserveringen i verkställighet, och lovar att även i fortsättningen på allt sätt arbeta därför. Han vill nu ha beslut av domkapitlet i fråga om fullmaktens utlämnande, "emedan han eljest skulle mycket tyckas komma att lida til sin heder, ther endast Saken skulle bero på Änckans Dispo-

sition och utlåtelse, och således på hans meriter och skickelighet, som Consistorium utan all twifwel äfwen härwid ansedt hafwer, numera ingen reflexion ske". Av de yttranden, som avgivas med anledning av denna begäran, framgår, att Plantin redan två gånger förut uppträtt i domkapitlet och förklarar sig vilja fullborda konserveringen, och att biskop Sternell (hans titel var egentligen superintendent) ett par gånger förgäves fått resa från Säbrå in till staden enkom för fullmaktens underskrivande. Biskopen vill emellertid nu icke längre dröja med att skriva under, och däri instämma två av lektorerna under uttryckligt förbehåll, att konserveringen verkställs. Plantin fick sålunda sin fullmakt oaktat den ringa framgång, han haft vid sitt frieri hos änkefru Walanger. Den 1 mars 1738 höll han sin introduktionsoration till lektoratet; dess titel var "De symmetria mathematica".

Men det var ju hans skyldighet att gifta sig med fru Walanger, och han var därför tvungen att fortsätta med sina försök att beveka hennes hjärta. Den 26 april 1738 ser han sig nödsakad att anmäla till domkapitlets protokoll, att allt hopp om framgång numera vore förbi, men redogör samtidigt för de anstalter, han vidtagit för att vinna fru Walanger till maka. Protokollet innehåller en utförlig relation om huru han "uti then sin egen högsta timmeliga wälferd angående Saken, som är et lyckl. och Gudi behageligt Ächtskap, sig förhållit". Han hade "hierteligen och redeligen, som en ärlig Man anstår, sökt på alt sätt, sielf och genom andra, at henne til Ächtskaps byggande med sig persvadera". Biskop Sternell i egen person och lektor Frisendahl hade "gordt sig then mödan, och hafft för Änkelectorskan then ömhet, at höra hennes egen munteliga utlåtelse och dubia". Vidare hade Plantin både skrivit till fru Walangers fader, befallningsmannen Westman, och själv rest till honom och hos honom begärt dottern till äkta. Fadern hade varit i Härnösand och därvid rörande äktenskapsfrågan sagt till Plantin, "at som han thertil, efter sin önskan, intet kunnat sin k. dotter öfwertala, så tager han sig aldeles ifrån thenna Saken, lemnandes henne at härom sielf otwungit sig utlåta". Vid detta tillfälle hade dottern sagt direkt nej till Plantins frieri. Slutligen hade Plantin skänkt henne aderton tunnor spannmål "til at beweka och therigenom wisa sin upprichtige målmening emot henne". Med allt detta ansåg han sig ha fredat sitt samvete. Men

tyvärr hade han icke erhållit änkefru Walangers nekande svar i skriftlig form, så att han kunde visa det för domkapitlet, och han anhöll därför att några av domkapitlets medlemmar måtte få i uppdrag att "inhämta Änkans honom gifna mundteliga swar, el. ock något behageligare, hwarmed han äfwen wore ganska nögd, allenast thet sker otwungit, af et kärligt hierta, och utan tidens längre förhalande", vilket han "på thet högsta" sig förbehöll. Skulle detta ej beviljas, så begärde han att få allt, som han nu anfört, intaget i protokollet. Detta senare bifölls av domkapitlet.

Därmed var frågan emellertid ännu ej utagerad. Medsökanden Staaff uppträder nu på arenan och överklagar hos justitiekanslern Nordenstråle domkapitlets lektorsutnämningar. Staaff påpekar med fullt fog, att gällande skolordning icke kände villighet att konservera såsom befodringsgrund. Han medger visserligen, att kyrkolagen och prästerskapets privilegier skulle kunna åberopas till stöd för konserveringen, men då fordrades, att den, som skulle få tjänsten, hade lika goda meriter som någon av övriga sökande. Staaff framhåller vidare, att Plantin mot skolordningens föreskrift fått sin fullmakt, innan han hållit en disputation. Dessutom gör han gällande, att släktsynpunkter spelat allför stor roll vid befodrningarna inom domkapitlet, ty skolordningen föreskriver, att ej många av en familj må förordnas till lektorer, "men nu är Lector Stridzberg Högwörd. Herr Biskopens Systerson, Lector Granbaum Thes Syster dotters man, Mag:r Plantin äfwen i släktskap med Högw. Herr Biskopen, och utom thes anses Mag:r Granbaum för Mag:r Plantins Morbroder, emedan then förres hustru är halvesyster med then senares moder, så at thetta alt är en släkt, som lemnar mig litet hopp om befodran".

Över besvären avger domkapitlet sin förklaring den 15 november 1738 och söker därvid efter bästa förmåga att värja sig mot angreppen. Domkapitlet prisar nu Plantins lärdomsmeriter i mycket amplare ordalag, än som skedde vid utnämningen. Att disputation icke hållits före tillsättningen av lektoratet, kunde visserligen ej bestridas, men åtskilliga orsaker framdragas, som kunde förklara avvikelserna från författningen. Anklagelserna för släktsynpunkter vid utnämningar gendrivnas, och måhända voro dessa beskyllningar mindre befogade, ty de gamla präst- och lärareläkterna voro ofta intimt befryndade med varandra. *En* punkt i besvärsskrivelsen kunde med lätthet gendrivnas.

Staaff hade påstått, att änkefru Walangers avslag på Plantins frieri skedde "af modestie, och på thet ingen bättre meriterad, måtte therigenom prejudiceras". Detta var fullkomligt obekant för domkapitlet, och det hade i själva verket varit höjden av korrekthet, om en änka låtit tjänstemeriterna fälla utslaget, då hon valde sig en ny man.

Slutet blev, att Plantin fick behålla sin plats, men domkapitlet får den 20 september 1739 av justitiekanslern Cederholm en förmaning om att "wid förefallande anständig öfning" ihågkomma Staaff, vilken justitiekanslern anser jämgod i skicklighet, lärdom och tjänsteår med en del av dem, som befordrades år 1737, och förmodar justitiekanslern, att domkapitlet skulle vara angeläget "at förekomma, thet ingen skickelig sökande må gifwas anledning, at klaga sig lidande til sin ordning och förtjänte belöning".

Vad änkefru Margareta Juliana Walanger angår, så blev hon i alla fall några år senare konserverad. Hon ingick nämligen år 1742 äktenskap med en medlem av det domkapitel, som utnämnde Plantin till lektor, nämligen lektorn i grekiska Lars Ramström, vilken sedermera blev kyrkoherde i Nordingrå.

Följande år avled Olaus Plantin ogift. Tunæus ger honom det eftermälet, att han var "en from, behagelig og lärd man samt en ganska trogen og älskad Informator". Det behövs tydligen även andra egenskaper än dessa för att vinna framgång på friarebanan.
